

2. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : Юрінком інтер, URL: https://yurincom.com/legal_news/new_legislation/kontseptsiiia-onovlennia-tsyvilnoho-kodeksu-ukrainy/.

3. Цибань А. А. Суб'єктивний цивільний обов'язок як елемент зобов'язального правовідношення : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2018.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3103>.

5. Про індексацію грошових доходів населення : Закон України від 3.07.1991 року № 1282-XII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-12>.

6. Про деякі питання практики застосування законодавства про відповідальність за невиконання грошових зобов'язань : Постанова Пленуму Вищого Господарського Суду України від 17.12.2013 р. № 14. Офіційний сайт Верховної ради України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014600-13#Text>.

ІНСТИТУТ ПРИСЯЖНИХ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА РИЗИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Якимчук О. О.

*кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права, провідний юрисконсульт
Національний природний парк «Дермансько-Острозький»*

Інститут присяжних є поширеним у світовій правовій практиці. Розрізняють дві моделі суду присяжних: англо-американську (класичну) та континентальну (європейську).

Інститут присяжних не є новацією для України. Він був запроваджений Російською імперією на українських землях, які входили до її складу, під час проведення судової реформи 1864 р. У СРСР суд присяжних був трансформований у суд народних засідателів. У незалежній Україні цей інститут був задекларований 1996 р. з прийняттям Основного Закону.

Відповідно до ч. 4 ст. 124 Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1].

Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя (ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [2].

Вимоги до присяжного встановлені ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом. Не включаються до списків присяжних громадяни:

1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;

3) які мають незняту чи непогашену судимість;

4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;

5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років;

7) особи, які не володіють державною мовою.

Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності [2].

У цивільному судочинстві присяжні залучаються до здійснення правосуддя при розгляді справ у порядку окремого провадження. Відповідно до ч. 4 ст. 293 Цивільного процесуального кодексу України розгляд справ проводиться судом у складі одного судді і двох присяжних у випадках, встановлених пунктами 1, 3, 4, 9, 10 частини другої цієї статті, тобто при розгляді справ про:

1) обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;

3) визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою;

4) усиновлення;

9) надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку;

10) примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу [3].

Впровадження інституту присяжних при розгляді справ у цивільному судочинстві має протилежні за змістом відгуки.

Прихильники інституту присяжних вказують на наступні аргументи:

-інститут присяжних позитивно впливає на імідж влади, сприяє збільшенню довіри до її судової гілки, зростанню авторитету суду серед пересічних членів суспільства;

-впровадження інституту присяжних демонструє наближення національного законодавства до європейського, гарантує дотримання прав людини;

-інститут присяжних є запорукою залучення народу до здійснення правосуддя. Кожен з громадян України має право бути долученим до системи правосуддя. Завдяки наявності цього інституту особи, які мають намір взяти участь у доборі на зайняття посади судді, отримали змогу об'єктивно оцінити свої фахові знання, психо-емоційний стан для встановлення правильності вибору професії, готовності до зайняття посади судді. Пересічні громадяни мають можливість переконатися у складності і відповідальності професії судді, працівників апарату суду.

Натомість існує протилежна точка зору, прихильники якої заперечують доцільність впровадження інституту присяжних (зокрема і в цивільному судочинстві) та вказують на його ризики при здійсненні правосуддя:

1) професійність виконання обов'язків присяжного залежить виключно від свідомості особи, наявності правової культури, здатності до здобуття самоосвіти у галузі права оскільки серед вимог до присяжних, встановлених ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відсутні: наявність юридичної освіти та / чи досвіду роботи у галузі права;

2) реальні наміри осіб, які виявили бажання стати присяжними, можуть бути не спрямованими на добросесне виконання обов'язків. Наприклад, меркантильні інтереси (отримання винагороди, яка розрахована виходячи з посадового окладу судді, та заробітної плати за основним місцем роботи; спроба уникнення звільнення чи переведення за основним місцем роботи), а не бажання долучитися до здійснення правосуддя, можуть спонукати окремих осіб виявити бажання бути присяжним оскільки ст. 68 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено:

а) присяжним за час виконання ними обов'язків у суді виплачується винагорода, розрахована виходячи з посадового окладу судді місцевого суду з урахуванням фактично відпрацьованого часу в порядку, визначеному Державною судовою адміністрацією України. Присяжним відшкодовуються витрати на проїзд і наймання житла, а також виплачуються добові;

б) за присяжними на час виконання ними обов'язків у суді за місцем основної роботи зберігаються всі гарантії та пільги, визначені законом. Час виконання присяжним обов'язків у суді зараховується до всіх видів трудового стажу. Звільнення присяжного з роботи або переведення на іншу роботу без його згоди під час виконання ним обов'язків у суді не допускається;

в) на присяжних поширюються гарантії незалежності і недоторканності суддів, установлені законом, на час виконання ними обов'язків із здійснення правосуддя. За обґрунтованим клопотанням присяжного заходи безпеки щодо нього можуть уживатися і після закінчення виконання цих обов'язків [2];

3) існує ризик розголошення присяжним таємниці нарадчої кімнати, перенесення ним власного життєвого досвіду під час розгляду справи оскільки його дії не доведені до автоматизму під час здійснення правосуддя (на відміну від судді, який щодень виконує свої професійні обов'язки). Відповідно до ст. 67 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд залучає присяжних до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатий за їхньою участю. Добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних здійснюється за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [2];

4) виникає додаткове навантаження на суддів через необхідність надання присяжним роз'яснень норм матеріального та процесуального законодавства, особливо у початковий період їх залучення до здійснення правосуддя.

Відтак існує дві думки щодо доцільності та ризиків впровадження інституту присяжних, зокрема у цивільному судочинстві. Їх врахування є необхідною умовою для проведення в Україні ефективної та адаптованої до вимог сьогодення судової реформи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.06.2023).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 30.06.2023).
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.06.2023).

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ЗНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН У РОЗСЛІДУВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УКРАЇНІ

Яремчук В. О.

*кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Військові дії на території України призвели до необхідності розслідування кримінальних правопорушень, які донедавна не вчинялися в Україні. Це колабораціонізм, розкрадання гуманітарної допомоги, військові злочини – порушення законів та звичаїв війни та ін. Це потребує розроблення нових методик їх розслідування.

Варто відмітити, що у світі сьогодні відбувається багато військових конфліктів. А отже, правоохоронні органи цих країн здійснюють розслідування військових злочинів.

Що стосується розслідування кримінальних правопорушень в умовах війни в Україні, то європейські країни – Литва, Польща, Словаччина, Естонія, Німеччина, Швеція, Латвія, Норвегія та Франція допомагають українським правоохоронцям у розслідуванні [1]. Міністри юстиції G7 - Великої Британії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії та Сполучених Штатів, а також Європейського Союзу будуть співпрацювати з Україною для притягнення до відповідальності тих, хто вчинив жорстокі кримінальні правопорушення під час війни на території України [2].

Також в Україні за рік побудовано елементи системи розслідування воєнних кримінальних правопорушень. А саме створено спеціалізовані підрозділи в Службі безпеки, Державному бюро розслідувань, Національній поліції. Окрім того, діють спеціалізовані підрозділи в прокуратурі, а саме – у центральному апараті, дев'яти обласних підрозділах: всього 200 прокурорів [3].

Отже, різноманіття вчинених кримінальних правопорушень в Україні. починаючи з 2014 року потребує створення методик їх розслідування. Для розслідування військових кримінальних правопорушень в Україні необхідне застосування криміналістичних знань, сформованих у країнах Європи.